

MERYEM KORAY

meryem.koray@gmail.com

2020.01.05 09:49

Çin: Ejderle kapitalizmin dansı-2 Biraz kitaptan, biraz gördüklerimden...

Hukou, hanehalkı kayıt sistemi; nerede yaşanırsa yaşansın, yerel yönetimlerin eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi her tür hizmetinden yararlanmak için oradaki sisteme kayıt olmak zorunlu. Şehre kabul için yaş, eğitim, iş gibi koşullar da arandığından, yönetimlerin kent sakinlerini kontrol etme gücü var; bu koşulları karşılayamayanlar kayıtsız durumdadır

Çin'de bugün nüfusun yüzde 60'ı (856 milyon) kentlerde yaşıyor; bu oranın 1980'de yüzde 19 olduğu düşünülürse kentleşmenin füze benzeri hızı daha iyi anlaşılır. Bu hızın bazı ihtiyaçlara yanıt verirken, bazı sorunlar yarattığı da ortada. Bu edenle şimdi tersine göç teşvik edilmekte.

Mega kentlerden gökdelen manzaraları

Hiç abartmıyorum... Kentlerin merkezi değil, her bir yanı ve uçsuz bucaksız diyebileceğimiz ölçüde 40-50 katlı gökdelenlerle kaplı; bitmiş olanlar yetmediğinden yenileri yapılmakta. Bu manzarayı görünce, Türkiye'de "İnşaat ya Resulallah" denmesini hatırlayıp burada acep ne demeli diye de düşündüm!... Göz alabildiğine bir

beton ormanı ki, bitmek bilmiyor. Kentlerin “soylulaştırılması mı, güzelleştirilmesi mi”, ne dersiniz, o konuda da hummalı bir faaliyet var. Pekin ve Şangay’da kent merkezlerinde kalmış yoksul ve bakımsız yerler birer birer yıkılıp yerlerine gösterişli binaların dikildiği görülüyor.

Bu gelişmelerin haklı mazeretleri de var kuşkusuz. 1,4 milyar nüfusu olan bir ülkede, tarımdaki kolektif yapının dağılmasıyla kırsal kesimden kentlere doğru akan iç göç ile Doğu’daki şehirlerde artan işgücü ihtiyacı düşünülürse kentler büyümeyecek de ne yapılacaktı diye düşünmek mümkün!

Yine de bu kadar gökdelen merakı anlaşılır gibi değil!. Şangay’da, Pekin’de gökdelenler 100 katı geçmekte; Şangay kulesi 127 katlı, 632 metre yüksekliğinde; öyle ki, bulutların üstünde kaldığından yukarıdaki katları göremiyorsunuz.

Göğe yükselen bu beton kuleleri sevmem mümkün değil ama haklarını yemeyeyim, kentlerdeki temizlik, ışıklandırma çok iyi. Caddelerde gün aydınlanmadan ellerinde süpürgelerle dolaşan temizlikçi kadınları görmek mümkün; başında kimse görmediğiniz tuvaletler de her yer de temiz.

Kentler caddeleriyle, binalarıyla ışıllı ışıllı... Merkezdeki binalarda Şangay’daki iyice abartılı ama Pekin ve Şian’da da az değil- geceleri yapılan ışıklandırmalarla şehir, yalnız aydınlanmakla kalmıyor, televizyon ekranı gibi renkten renge, şekilden şekle bürünerek seyirlik hale gelmekte. Yalnız binalar değil; kentlerin her yanında karşılaşılabileceğiniz üç dört katlı yollar da altlarına boydan boya döşenen aydınlatmayla renkten renge bürünüyorlar. Boğaz köprülerinin ışıklandırılmasına laf edenler, burada önlerinde, artlarında uzanan ışık sellerine ne derler, bilemiyorum!

Kuşkusuz füze hızı kentleşmenin sorunları da az değil; bunlar arasında, betonlaşma, hava kirliliği, ulaşım zorluğu, trafik yoğunluğu gibi dertleri biz de gördük. Bunlar giderek arttığından, bugün kentlerin büyümesinin önüne geçilmek isteniyor. “Hukou” denilen Çin’e özgü sistem de buna yardımcı olmakta...

Hukou, hanehalkı kayıt sistemi; nerede yaşanırsa yaşansın, yerel yönetimlerin eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi her tür hizmetinden yararlanmak için oradaki sisteme kayıt olmak zorunlu. Şehre kabul için yaş, eğitim, iş gibi koşullar da arandığından, yönetimlerin kent sakinlerini kontrol etme gücü var; bu koşulları karşılayamayanlar kayıtsız durumdadır. Kent yönetimlerinin sağladığı olanaklardan yararlanamayan bu kesimler de kentlerin gerçek yoksulları. Şimdi, büyük kentlerdeki sisteme dahil olmak için aranan koşullar daha zorlaştırılırken, nüfusu üç ile beş milyon arasında olan kentlerde sisteme kayıt için gereken koşullar kolaylaştırılmakta.¹ Böylece hem mega kentlerin daha büyümesinin önlenmesi hem yoksul kesimlerin bu kentlerden başka şehirlere yönlendirilmesi hedefleniyor.

Orta sınıfın büyüklüğü açısından diğer ülkelere benzeyen Çin'de orta sınıfın yüzde 75'inin alt-orta gelir gurubuna dâhil olması gibi bir farklılık var ki, aslında mutlak yoksulluk azalsa da göreceli yoksulluğun artmakta olduğunu göstermekte. Bizde de eksik olmayan orta sınıf

sayılan kent yoksulları yani!...

Yoksulluktan orta sınıfa, oradan da tüketim toplumuna!...

Çin'in toplumsal açıdan en göze çarpan başarısının yoksulluğun azaltılması olduğu kesin. Dünya Bankası verilerine göre 850 milyon insan yoksulluktan kurtulmuş, mutlak yoksulluk 2018'de yüzde 2'ye düşmüş durumda. 2020'de yoksulluğun sıfırlanması da hedeflemekte. Dış piyasada bazı engellerle karşılaşan Çin'in iç pazarı büyütme, bunun için toplumsal refahı artırma yolunda projeleri var; bu durumda sosyo-ekonomik koşulların daha iyileşmesi de beklenir.

Mega kentlerde ise zaten yoksulluk değil zenginlik sergilenmekte. Işıltılı kentler, yoğun trafik, mobil telefon bolluğu ile Batı'dakine benzer yaşam ve tüketim alışkanlığı göze çarpıyor; ünlü markaların dolup taşıdığı, fast food ile kahve dükkânlarının gençlerin uğrak yeri haline geldiği ve yerli turist bolluğu ortada.

Açıkçası, ilk günlerde pahalı arabaları, yabancı marka bolluğunu, katile katile yerli turistleri görünce şaşırmıştım; cahilliktenmiş!... Alım gücü yüksek 300-400 milyon kişinin yaşadığı, orta sınıfın büyüdüğü bir ülke burası; parası olanın markalara merakı da biliniyor. O nedenle, Çin'de bulunan markalara değil, aslında bulunmayanlara bakmak gerekirmiş; çok şey kaçırmaktalar!... Turizme gelince, 2007 ile 2016 arasında Çinlilerin ülke içinde yaptığı seyahatler yılda yüzde 275'ten fazla artmış;

Hong Kong, Macao gibi yakın yerlere yaptıkları dış seyahat harcamaları da 2000 yılında 10 milyar dolarken 2016'da bu rakam 260 milyar dolara çıkmış.²

Özetle, büyüme ve kent nüfusunun artışıyla Çin'de sınıfsal bir değişimin yaşandığı, orta sınıfın büyüyüp piyasaya çıktığı açık... Çin Hükümeti'nin yıllık 60 bin ile 500 bin Yuan arasında geliri (7 250 ile 62 500 ABD doları) olanları orta sınıf olarak tanımladığından yola çıkarak, 1999'da Çin'deki nüfusun yüzde 2'sini oluşturan orta sınıfın 2013'te yüzde 39'a ulaştığı (531 milyon) belirtilmekte.³ Orta sınıfın büyüklüğü açısından diğer ülkelere benzeyen Çin'de orta sınıfın yüzde 75'inin alt-orta gelir gurubuna dâhil olması gibi bir farklılık var ki, aslında mutlak yoksulluk azalsa da göreceli yoksulluğun artmakta olduğunu göstermekte. Bizde de eksik olmayan orta sınıf sayılan kent yoksulları yani!...

Örneğin 2019 yılında aylık asgari ücret Pekin'de 2 bin 200, Şangay'da 2 bin 400 Yuan dolayında, kırsal kesimde ise bin 100 Yuan'a kadar düşmekte.⁴ Buna karşın kentlerdeki yaşam pahalı, kiralar yüksek. Örneğin orta gelir gurubundaki bir ücretli, gelirin yarısını hatta yüzde 60'ını kiraya vermek durumunda kalırken, asgari ücretlilerin bu şehirlerde yaşama şansı yok gibi. Yaptığımız küçük harcamalar da kentlerdeki pahalılığı işaret etti: Hızlı trende kahve 45 TL, Şian'da sıkılmış nar suyu 25 TL, bir paket şekerli çerez 20 TL, Şangay'daki bir markette orta boy çamaşır deterjan 42 TL; sigara fiyatları da 9 ile 70 TL arasında... Buraya göre de, asgari ücrete göre de hayli pahalı.

Gelir eşitsizliğine gelirsek, 1980 yılında Çin'de en zengin yüzde 10 milli gelirin yüzde 27'sini alırken, günümüzde bu oran yüzde 40'ın üzerine çıkmış durumda.⁵ En tepedeki yüzde 1'in payının yüzde 15'i bulduğu, alttaki yüzde 50' inin payının da yüzde 27'den yüzde 15'e düştüğü düşünülürse, geçmişte daha eşitlikçi Kuzey Avrupa ülkelerine benzeyen Çin'in şimdi gelir dağılımındaki eşitsizliği ile öne çıkan ABD'ye benzediği söylenebilir. 1978'de ulusal servetin yüzde 70-80'ini bulan kamu servetinin 2013'e gelindiğinde yüzde 30'a indiği düşünülürse, bu eşitsizliğin kapitalistleşme süreci ve özelleştirmelerle ilgisi olduğu da açık.

Anlatılacak daha çok şey var; değinemediğim konular da sayısız... Ama önünde sonunda bu bir gazete yazısı, hacmi belli; çıkış noktası da yaptığım geziye gözüme çarpanlar... Öte yandan gördüklerimin Çin'e olan merakımı arttırdığı düşünülürse öğrenme ve yazma devam edecek gibi görünüyor. Kaldı ki, gelecekteki konumunu, ne yönde evirileceğini merak etmemek mümkün değil. Örneğin koşullar değiştikçe kendine özgü sosyalizm ya da devlet kapitalizminden mi güç alacak; yoksa normal kapitalizme mi geçecek; bunun gibi, değişen koşullar daha baskıcı, daha yasaklayıcı yöntemlere mi, yoksa demokratikleşme yolunda adımlara mı yol açacak; bilinmiyor!

Şimdilik ejderle kapitalizmin dansı devam etmekte, nasıl gelişeceğini ise yaşayarak öğreneceğiz.

1 Zoey Ye Zhang, "China is Relaxing Hukou Restrictions in Small and Medium Sized Cities", China Briefing, 17 Nisan 2019, www.china-briefing.com)

2 China Power Project , "How well-off is China's middle class?" , <https://chinapower.csis.org/>:

3 China Power Project , "How well-off is China's middle class?" , <https://chinapower.csis.org/>):

4 Alexander Chipman Koty; Qian Zheu, "Minimum Wages in China" China Briefing, 15 Ekim 2019, www.china-briefing.com

5 World Wealth and Income, Dünya Eşitsizlik raporu 2018; www.wid.world

